

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 08. Avgust 2025

MAHALLALARNI TARBIYAVIY AHAMYATI

Nurullayeva Mashhura
Haydarova Zulfiya

Annotatsiya: Ushbu maqolada mahallalarning yoshlar tarbiyasidagi o‘rni, ijtimoiy hayotni tartibga solishdagi vazifalari hamda milliy qadriyatlarni asrashdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Mahalla institutining tarbiyaviy mexanizmlari, mahalla faollari, oqsoqollar va jamoatchilikning tarbiyaviy faoliyati misolida uning jamiyat barqarorligini ta’minlashdagi roli ochib beriladi. Shuningdek, mahalla muhitining yosh avlodni ma’naviy-axloqiy tarbiyalashdagi samarali jihatlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: mahalla, tarbiya, ma’naviyat, qadriyat, ijtimoiy muhit, jamoatchilik, yoshlar.

Mahalla qadimdan xalqimizning ijtimoiy hayotida muhim ahamiyat kasb etib kelgan o‘ziga xos institutdir. U nafaqat qo‘shnichilik munosabatlarini mustahkamlash, balki yosh avlodni barkamol inson etib tarbiyalashning beqiyos maktabi sifatida qadrlanadi. Bugungi kunda mahalla nafaqat hududiy boshqaruv birligi, balki ma’naviy-axloqiy tarbiya o‘chog‘i, xalqning qadimiy an‘analari, urf-odatlar va madaniy merosini asrab-avaylashda ham beqiyos rol o‘ynaydi. Shu bois mahallaning tarbiyaviy ahamiyatini o‘rganish yoshlar ongini shakllantirish, ularni milliy g‘urur va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash jarayonida dolzarb masala hisoblanadi.

Mahalla qadimdan o‘zbek xalqining ijtimoiy hayotida mustahkam o‘rin egallagan bo‘lib, u jamiyatning eng kichik, ammo eng ta’sirchan bo‘g‘ini sifatida yosh avlodni tarbiyalashda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Mahalla faqatgina hududiy boshqaruv tizimi emas, balki ma’naviy-axloqiy tarbiya, insonlar o‘rtasidagi hamjihatlik va totuvlikni mustahkamlashning bebaho maktabi sifatida qadrlanadi. Bu maskanda o‘zib kelayotgan har bir farzand hayotning ilk saboqlarini oladi, kattalarga hurmat, kichiklarga e’tibor, qo‘shnichilik rishtalarini qadrlash kabi ezgu fazilatlar bilan tanishadi. Mahalla – bu nafaqat bir hududda yashovchi insonlar yig‘indisi, balki qadriyatlar, urf-odatlar, an‘analar, mehr-oqibat, hamjihatlik, vatanparvarlik va insonparvarlik maktabidir. Tarixiy manbalarda ham mahalla qadriyatlari yuksak baholangan bo‘lib, unda xalqning o‘zaro mehr-oqibati, hamkorligi va tarbiyaviy tamoyillari mujassam bo‘lgan.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 08. Avgust 2025

Mahalla institutining tarbiyaviy kuchi, avvalo, undagi insoniy munosabatlarning samimiyligida namoyon bo‘ladi. Mahalla aholisi bir-birini yaxshi biladi, har bir xonadonning sharoitidan xabardor bo‘ladi, quvonchda ham, tashvishda ham bir-birini qo‘llab-quvvatlaydi. Bunday muhitda voyaga yetayotgan yoshlar mehr-shafqat, hamdardlik, o‘zaro yordam, sabr-toqat kabi fazilatlarni o‘zlashtirib boradi. Ayniqsa, o‘zbek xalqining “Qo‘shni haqqi bor” degan hikmatli so‘zi mahalla hayotida yaqqol ifodasini topgan. Mahalla faqatgina qo‘shnichilikni mustahkamlab qolmay, balki oilaviy tarbiyaning samarali davomchisi sifatida ham faoliyat yuritadi. Oilada berilgan tarbiya mahalladagi ijtimoiy nazorat orqali yanada mustahkamlanadi, chunki har bir bola o‘zini jamoatchilik ko‘z o‘ngida his etadi va o‘z xatti-harakatlariga mas’uliyat bilan yondashishga o‘rganadi.

Mahallada oqsoqollar, otinoyilar, nuroniylar, ziyolilar, yoshlar yetakchilari kabi tajribali insonlarning mavjudligi tarbiya jarayonining yanada mazmunli bo‘lishiga xizmat qiladi. Ular yoshlarga hayotiy maslahatlar berish, to‘g‘ri yo‘lni ko‘rsatish, urf-odat va qadriyatlarni tushuntirish orqali ma’naviy tarbiya maktabini shakllantiradilar. Ayniqsa, mahalladagi yig‘ilishlar, jamoaviy hasharlarda ishtirok etish, bayram tadbirlari, marosimlar yoshlarning ijtimoiylashuviga, jamoatchilik oldida o‘zini tutishni o‘rganishiga katta yordam beradi. Mahalla yoshlarni bo‘sh vaqtni mazmunli o‘tkazishga, sport, madaniyat, hunarmandchilik, adabiyot kabi sohalarga qiziqtirish orqali ularni zararli illatlardan, turli yot g‘oyalardan asrashda muhim vosita hisoblanadi.

Bugungi kunda mahalla davlat siyosatida ham alohida o‘rin tutadi. O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan islohotlar jarayonida mahalla nafaqat ma’muriy boshqaruv bo‘g‘ini, balki tarbiyaviy va profilaktik markaz sifatida ham rivojlanmoqda. Mahalla fuqarolar yig‘ini raislari, profilaktika inspektorlari, xotin-qizlar faollari, yoshlar yetakchilari hamkorlikda aholining ijtimoiy muammolarini hal qilish, yoshlarni barkamol qilib tarbiyalash, ularni turli illatlardan himoya qilish, ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar tashkil etish bilan shug‘ullanadi. Bu jarayonda ayniqsa yoshlar bilan ishlashga katta e’tibor berilib, ularni vatanparvarlik, mehnatsevarlik, tinchliksevarlik, bag‘rikenglik ruhida tarbiyalash maqsad qilingan. Mahalla – bu jamiyatning kichik modeli bo‘lib, undagi har bir faoliyat butun mamlakat hayotiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 08. Avgust 2025

Mahalladagi tarbiyaviy muhitning yana bir o‘ziga xos jihati shundaki, u insonlarni o‘zaro nazorat qilish, yaxshi ishlarni rag‘batlantirish va yomon illatlardan qaytarishning eng qadimiy, ammo eng samarali shaklini saqlab qolgan. Masalan, yoshlar tomonidan sodir etilgan kichik tartib buzilishlari, axloqsizlik yoki odobga to‘g‘ri kelmaydigan xatti-harakatlar mahalla faollari tomonidan darhol muhokama qilinadi va ularni to‘g‘ri yo‘lga qaytarish chorasi ko‘riladi. Bu esa yoshlarning xulq-atvorini tartibga solishda, ularni jamiyat me‘yorlariga moslashishda katta ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, mahalla aholisi o‘rtasida o‘zaro hamkorlik, qo‘shnichilik rishtalarining mustahkamligi tufayli tarbiyaviy jarayon tabiiy, samimiy va ta‘sirchan bo‘lib boradi.

Mahalla yoshlar tarbiyasida milliy qadriyatlarni asrashning asosiy o‘chog‘i hamdir. Aynan shu yerda milliy urf-odatlar, marosimlar, qadimiy an‘analar, xalq og‘zaki ijodi, madaniy meros yosh avlod ongiga singdiriladi. Navro‘z, hayit bayramlari, to‘ylar, sunnat marosimlari, hasharlar, ma‘naviy-ma‘rifiy uchrashuvlar orqali yoshlarda o‘z tarixini bilish, ajdodlar merosini qadrlash, milliy g‘urur bilan faxrlanish hissi shakllanadi. Mahalla yoshlarni nafaqat ma‘naviy, balki mehnat tarbiyasida ham tarbiyalaydi. Hashar, obodonlashtirish ishlari, jamoaviy tashabbuslar orqali bolalar mehnatsevarlikka, jamoa manfaatini o‘z manfaatidan ustun qo‘yishga o‘rganadilar.

Shu bilan birga, mahalla zamon bilan hamnafas rivojlanib, yangi davr talablariga moslashib bormoqda. Axborot texnologiyalari rivojlanayotgan, globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan bugungi kunda mahalla yoshlarni internetdagi zararli oqimlardan, yot g‘oyalar ta‘siridan asrash, ularning dunyoqarashini kengaytirish, zamonaviy bilimlarni egallashiga ko‘maklashishda ham muhim rol o‘ynamoqda. Mahalla markazlarida tashkil etilayotgan kompyuter kurslari, chet tili to‘garaklari, sport seksiyalari, madaniy tadbirlar yoshlarni bilimli, ma‘naviy barkamol, mustaqil fikrlaydigan shaxs etib tarbiyalashda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, mahalla – bu insonning hayoti davomida tarbiya maktabi bo‘lib xizmat qiladigan, milliy qadriyatlarni avloddan-avlodga yetkazadigan, yoshlarni ma‘naviy barkamollikka chorlaydigan bebaho ijtimoiy institutdir. U nafaqat an‘anaviy qadriyatlarni asrab-avaylaydi, balki zamonaviy hayotning eng dolzarb muammolarini ham hal etishda faol ishtirok etadi. Mahalla yosh avlodni to‘g‘ri yo‘lga boshlash, ularda vatanparvarlik, insonparvarlik, mehnatsevarlik, bag‘rikenglik kabi fazilatlarni

shakllantirish orqali mustahkam fuqarolik jamiyatini barpo etishda poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Shu sababli mahalla tarbiyaviy ahamiyatini chuqur anglash, uni qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biridir.

Mahalla o‘zbek xalqining qadimiy ijtimoiy institutlaridan biri sifatida bugungi kunda ham tarbiyaviy ahamiyatini yo‘qotmagan, aksincha zamon bilan hamnafas rivojlanib borayotgan muhim maskandir. U yosh avlodni ma’naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash, ularni milliy qadriyatlar va urf-odatlar ruhida voyaga yetkazish, jamiyatda tinchlik, totuvlik va hamjihatlikni ta’minlashda beqiyos maktabdir. Mahalla orqali yoshlarga mehr-oqibat, insonparvarlik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, sabr-toqat, bag‘rikenglik kabi ezgu fazilatlar singdiriladi. Bugungi globallashuv sharoitida mahalla yoshlarni yot g‘oyalardan asrash, ularning ilm-fan, texnologiya va madaniyat sohasidagi qiziqishlarini qo‘llab-quvvatlash orqali ularni barkamol shaxs sifatida shakllantirishda katta rol o‘ynamoqda. Shu bois mahalla tarbiyaviy ahamiyatini chuqur anglash, uni yanada rivojlantirish va qo‘llab-quvvatlash jamiyatimiz kelajagi uchun strategik ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. “Mahalla to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. – Toshkent: Adolat, 2020.
3. Karimov I.A. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. Jo‘rayev M. Mahalla institutining ijtimoiy va tarbiyaviy o‘rni. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining mahalla tizimini rivojlantirishga oid qaror va farmonlari (2017–2024 yillar).
6. “Mahalla va oila” jurnali materiallari. – Toshkent, turli yillar.
7. Raxmonova N. Mahalla: an‘ana va zamonaviylik uyg‘unligi. – Samarqand: Zarafshon, 2021.